

APOLOGIJA INTERPRETACIJE:
POSTILLA O TALIJANSKOM PRIJEVODU *INSTITUCIJE*

Iva Grgić

UDK: 886.2–9 Marulić, M. .03=50
Izvorni znanstveni rad

Iva Grgić
Filozofski fakultet
Z a g r e b

Istraživanja što sebe smještaju u okvire traduktologije kao filološke discipline navikli smo kategorijalno razvrstavati uz pomoć nazivlja koje razgraničava razine suočavanja s književnim tekstovima uopće: analize i kritike pojedinih književnih tekstova, što se eventualno ulančavaju u nizove koji onda tvore povijest ili teoriju književnosti, u proučavanju prijevodnih tekstova postaju traduktološkom analizom, kritikom prijevoda, poviješću ili teorijom prevođenja. Ostavimo li ovom prilikom po strani posljednje dvije, sintezi usmjerene, krovne traduktološke pod-(ili nad-)discipline, te ograničimo li se na prve dvije, u kojima (kao uostalom, i kod njihove terminološke starije sestre), refleksija rubi s praksom, znamo da se od njih očekuje ona vrsta usredotočenosti na inojezični tekst i na njegove odnose s izvornikom koji se mogu pratiti redak po redak. Međutim, prividnim paradoksom, upravo u svrhu te usredotočenosti, ono što se naziva analizom prijevoda u novije vrijeme sve više poseže za izvantekstovnim referentnim okvirom koji će ograničiti proizvoljnost prosudbi autora analize, što će ih, ako ništa drugo, izazvati vremenska distanca koja ga dijeli od autora prijevoda. Pristupajući već jednom talijanskom prijevodu Marulove *Institucije*,¹ taj sam okvir, sukladno u književnoj teoriji uvriježenim terminima »intencija autora, intencija djela, intencija čitatelja« pokušala raščlaniti gonetajući »intencije« svih onih koje sam nazvala »povlaštenim čitateljima« (a to su, u našem slučaju, osim samog prevodioca, i tiskari i mentori i mecene i cenzori), dok će ih drugi izvori nazivati i »kulturnim posrednicima/

¹ Ova je postilla ishod promišljanja istraživanja koje sam prikazala u članku »Prilozi traduktološkoj analizi talijanskog prijevoda *Institucije*«, *Colloquia Maruliana VIII*, 1999, str. 109-120.

medijatorima« ili - šire, uključujući i odnos spomenutih prema horizontu očekivanja publike u običnijem smislu - »referentnom grupom«.²

Ovakav postupak u pristupu prijevodnom djelu po svojim se obilježjima dobrim dijelom kvalificira za posudbu još jednog šire filološkog (ali, jasno, ne samo filološkog) termina za jednu od najstarijih metoda ophođenja s tekstovima, a to je - interpretacija. Za to ga u najmanju ruku kvalificira onaj, za sve hermeneutske postupke karakteristični, osjećaj odmaka, otuđenja sadašnjeg motrišta od pisanih svjedočanstava prošlosti koji iziskuje njihovo ponovno tumačenje. Povrh toga, interpretacija prijevoda nadaje se kao onaj traduktološki rezultat koji, pokaže li se iole uspješnim, može najbolje opravdati vlastitu disciplinu, oslobodivši je mogućeg prigovora da, baveći se prijevodnim djelom u prvom redu kroz njegove jezično-povijesne odrednice, zapravo vrlo malo govori o izvornom djelu i njegovu autoru. Traduktologiji pojam interpretacije, drugim riječima, nije samo još jedna klasifikacijska etiketa: usporedba jedinstvenog prevodilačkog stila s obrascima koje je sankcionirala tradicija i žanrovskim pravilima na način Schleiermachera (koji je također, nazivajući ih drugim imenima, preporučivao uzimanje u obzir predznanja o intencijama o kojima smo govorili), osim što je kadra omogućiti prevladavanje rascjepa između kritike (koju će mnogi stari prijevod, automatski ocjenjivan modernim kriterijima, lako doživjeti) i puke pozitivističke rekonstrukcije, u njoj ne bi trebala biti samoj sebi svrhom. Ona bi se zapravo imala držati predradnjom nužnom za usporedbu s paralelnim proučavanjem izvornog djela, te tek zajedno s njome tvoriti osobitu traduktološku interpretaciju.

Analiza prijevodnog teksta koju smo proveli na talijanskom prijevodu *Institucije* iz pera Remigia Nanninija³ sadržavala je, jasno, i identifikaciju onih njegovih jezičnih obilježja koja se imaju pripisati širem jezičnom kontekstu, to jest stupnju razvoja pisanog talijanskog jezika u doba nastanka prijevoda, od (orto)grafije do morfologije i sintakse, a kao bitnu odrednicu svakako uključuju visoku onodobnu razinu artikuliranosti talijanskog jezičnog standarda, kao i razapetost tog književnog idioma između humanističkih latinskih i latinističkih modela, s jedne strane, te toskanskih i uopće dijalektalnih elemenata, s druge. Ali, želeći sebi priskrbiti potrebno oruđe za ono što bi činilo ambiciozan pothvat traduktološke *interpretacije* prijevoda kojim se bavimo (a prema onome što sam rekla, ona bi željela biti pojam nadređen analizi i kritici prijevoda), kako bi ta analiza postala interpretacijom prijevoda što kao pojam nastoji biti analogna interpretaciji samoga književnog djela, posegnuli smo, kao i autori koji su se bavili

² Naš je Ivo H e r g e š i ć o »kulturnim posrednicima« govorio već u svojoj studiji *O prijevodima i prevođenju*, Zagreb 1934. Od suvremenih razrada v. npr. odjeljak »La figura del traduttore come mediatore culturale« u tekstu Davida K a t a n a »L'importanza della cultura nella traduzione«, u zborniku *Tradurre. Un approccio multidisciplinare*, ur. M. U r y c h, Torino 1997, str. 31-74. O značenju utjecaja referentne grupe govori npr. Jerzy L e v i u *Umjetnost prevođenja*, Sarajevo 1982.

³ Od dvanaest poznatih izdanja ovog prijevoda, izravno sam konzultirala izdanje iz 1563, iz 1574. te iz 1586. godine.

prijevodom *Institucije* na druge jezike,⁴ i za biografskim i bibliografskim podacima kako o prevodiocu, tako i o mentoru, poticatelju prijevoda Iacopu Nardiju. Tumačeni uz pomoć spoznaja o povijesnom i duhovnom kontekstu vremena, o onome što se katkada naziva kulturalnom poetikom (a, s obzirom na klimu predtridentinske i posttridentinske duhovne obnove katoličkog svijeta, možda na ovom mjestu ne bi bio neumjestan ni naziv »kulturalna politika«), pa i uza sve razlike u životnim putovima i stvaralačkim staturama uključenih osoba, ti su podaci potkrijepili pretpostavku o dodirnim točkama vjerskog i humanističkog habitusa ove dvojice, nazovimo ih tako, ko-autora talijanske verzije djela, ili bar autora njezine recepcije, s habitusom našega Marula, prvog autora (ili Auktora) svoga djela. Učinilo nam se, dapače, da se oni mogu ne samo učitati u tekst prijevoda, nego se iz njega daju i iščitati.

Dvanaest godina nakon što je preveo *Instituciju*, Remigio Firentinac svoj je prijevod Evandjelja popratio moralističkim komentarima koje je više obilježavala antidogmatska težnja prema novovjekovnoj inačici misticizma negoli nagovori na doktrinarni posluš.⁵ A Iacopo Nardi, kojega Remigio u svojoj posveti firentinskom velikašu Lorenzu Pittiju naziva »prečasnim starcem«, ni u životu, ni u djelima nikada nije napustio učenje Girolama Savonarole, s kojim ga je sjedinjavala fanatična pobožnost, što se može doživljavati i kao zakasnjelo srednjovjekovna. (Savonarola je umro na izdisaju Quattrocenta, 1498. godine.) Ipak, iz činjenice da je poticao prijevod *Institucije* na talijanski, može se zaključiti da Marulova vjerska etičnost, bila ona i zaodjevena u nešto manje rigorozne varijante, nije bila u sukobu s Nardijevom ekstremno, slikovito-mistično obojenom vjerskom opcijom. Ujedinjavalo ih je, naime, nevjerovanje u svrhovitost spekulativne teologije odvojene od njegovanja puku dostupnog tipa pobožnosti. Stoga je i Iacopo Nardi, koji bi svakako pozdravio Marulov pokušaj (ako podatak nije hagiografske naravi) da uz pomoć oslikavanja paklenih muka mladež odvraća od predavanja poroku kocke,⁶ mogao imati sluha ne samo za knjigu koja govori o dolasku Antikrista, o kojoj i Drago Šimundža npr. kaže kako se njome Marul »svrstava u poznatu struju eshatološke literature koja je potkraj srednjega i početkom novoga vijeka bila vrlo raširena u zapadnoj Europi«,⁷ nego i za ono što je u Marulovu tekstu možda dopustiv doktrinarni neposluš, ali nikako odustajanje od temeljnih zasada vjere.

⁴ Usp. Cvijeta P a v l o v i ć, »Odnos Paula du Monta prema Marulićevu tekstu Institucije«, *Colloquia Maruliana VII*, 1998, str. 177-187; Nikica T a l a n, »Portugalski prijevod Marulićeve Institucije s osobitim obzirom na poglavlje 'O gajenju istine i izbjegavanju laži'«, *Colloquia Maruliana VIII*, str. 121-136; Charles B é n é, »Nouvelles traductions francaises de Marulić«, u *Études maruliennes*, Erasmus naklada i Marulianum, Zagreb–Split 1998.

⁵ *Epistole e evangeli con annotazioni morali*, Venezia 1575.

⁶ Kako se ograđuje Mirko T o m a s o v i ć u Marulovu životopisu. (Usp. »Curriculum vitae« u *Marko Marulić Marul*, Erasmus naklada i Marulianum, Zagreb–Split, 1999, str. 13-31.)

⁷ D. Š i m u n d ž a, »Glavna obilježja i kulturno-povijesno značenje Marulićeve *Institucije*«, *Institucija I*, Književni krug, Split 1986, str. 22.

Napustivši shvaćanje, stotinjak godina držano aksiomom, o oštrom rezu između srednjega i novog vijeka, preispitavši Burchardtov mit o renesansi koji se iz historiografije proširio na sve humanističke znanosti, danas smo tako kadri prepoznavati novovjeke varijante onih linija koje su započete u srednjovjekovlju, pa ne poričući stanovit kontinuitet, ipak uvidjeti one razlike koje tvore karakterističan sklop humanističkog duhovnog i vjerskog senzibiliteta u onoj njegovoj pojavnosti koja se naziva *Devotio moderna* i koju smo, zahvaljujući ponajviše proučavateljima kao što su Franjo Šanjek, te poslije Charles Béné, i kod Marula naučili prepoznavati.⁸

Tako na primjer Remigio Nannini u posveti Lorenzu Pittiju koja čini uvod u njegovo prijevodno djelo prenosi Marulovu primjedbu iz posvete Jerolimu Cipiku o prednosti primjera nad savjetima i propisima, koju je naš autor i parafrazirao u šesnaestom poglavlju *Institucije*. Pa iako je, kako je uputio profesor Béné, gomilanje primjera uzetih iz najrazličitijih izvora, »ce goût pour les sommes, pour les nomenclatures«, srednjovjekovno obilježje, isti također upozorava kako nam se danas, premda razumljivim, ipak odveć brzopletim nadaje mehaničko oslanjanje na taj kriterij po kojemu bi inspiracija Marulove *Institucije* bila eminentno srednjovjekovna, te kao primjer preživljavanja takvog ukusa daleko u novovjekovlje navodi samoga Montaignea u njegovim *Esejima*.⁹ Neupitno je, ne samo na temelju Remigiova deklariranog pristajanja uz ovu i književnu i katehetsku liniju, već i zbog dosljednosti kojom u svom prijevodnom tekstu zadržava mozaičnu strukturu izvornoga djela, njegovo potpuno poštovanje Marulova postupka, vidljivo u visokom stupnju vjernosti prenošenja denotativnog sadržaja djela kojem pristupa, uz dodatni mar oko njegove slikovne učinkovitosti i pripovjedne protočnosti. Ovu vjernost Marulićevom prevodiocu uostalom omogućuje i enciklopedijsko znanje o onome što je u *Instituciji* referencijalna »stvarnost«—on biblijske sadržaje i asocijacije na antičku kulturu koji čine građu djela poznaje jednako dobro kao i autor izvornika.

Međutim, ono što se u prijevodu na sebi suvremeni talijanski idiom Remigio ne trudi zadržati jest literarna, stilska odnjegovanost, biranost retoričkog ustroja što obilježuje Marulov humanistički latinski, u kojem značajno, promišljeno mjesto zauzima povremena kratkoća, pregnantnost izričaja—ne stoga što bi se Marul osjećao obveznim prema stilskom načelu *brevitas*, karakterističnom za srednjovjekovlje, po kojemu je kratkoća ujedno i jamstvo istinosnosti i etičke vrijednosti iskaza, već kao rezultat svjesnog retoričkog izbora radi postizanja dramatičnosti, »suspensea« diskursa. Remigio će, naprotiv, da tako kažemo, denotirati čak i

⁸ Usp. npr. Franjo Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, Zagreb, 1988, str. 387; Charles Béné, »Sabelicus, 'lecteur' de Marulić« i »L'*Institutio* de Marulić revisitée: essai sur les raisons d'un succès« u o. c., str. 23-38. i 39-66. V. i Arturo Cronia, »Marko Marulić: ein Vertreter und Deuter der christlichen Renaissance in Dalmatien«, *Wiener slavistisches Jahrbuch*, Wien, 3 (1953), 5-21, te M. Tomasović, »'Bestselleri' kršćanske (humanističke) literature i srodni spisi« u o. c., str. 61-85.

⁹ »L'*Institutio* de Marulić...«, o. c., str. 41.

konotacije, razjašnjavati ne samo impersonalne konstrukcije (npr. impersonalno »cudatur exordium operis nostri« postaje »egli è convenevole che noi diamo principio alla nostra opera«) ili parataktičke sklopove, što će postati koordiniranim nizovima, već i ono što se traduktologiji naziva »praznim mjestima« ili »luoghi di indeterminatezza« (npr. u naslovu prvog poglavlja prve knjige: »De terrenis bonis contemnendis propter Christum«—»Del dispregio de' beni del mondo per amor di Gesù Christo«). Danas uglavnom držimo da bi se prevodioci književnih djela morali suzdržavati od takvog popunjavanja »neodređenih mjesta«, jer time unaprijed (makar često i »točno«) interpretiraju tekst, pasivizirajući čitateljeve recepcijske napore. (Usporedbe radi, suvremeni hrvatski prijevod Branimira Glavičića, u skladu s takvim današnjim shvaćanjima, prijedlog »propter« ne eksplicira dodatno, nego prevodi doslovno: »O preziranju zemaljskih dobara zaradi Krista«. ¹⁰) Opasno bi, međutim, bilo ove Remigiove prevodilačke postupke podvrgnuti ahistorijski kritici na kakvu smo u negativnom kontekstu upozorili. Oni se, naime, ne otklanjaju od dominantnih prevodilačkih poetika svoga vremena, koje su visoko vrednovale prevodiočevu sposobnost za uspostavljanje komunikacijske interakcije s primaocima. Ipak, promotrimo li mnoge pojedinačne odlomke Remigiova teksta, čini se da njegovo protezanje prema referentnoj grupi nadilazi mjeru uvjetovanu ovim činiteljem, te da je ono dodatno potaknuto specifičnom teološko-moralno-katehetskom opcijom koja ga je navela na ovaj težak pothvat kojemu je vjerojatno posvetio više od deset godina. Njegovi stilski izbori kao da izravno, mnogo više nego na filološku promišljenost, upućuju na vezu s duhovnom orijentacijom *Devotio moderna*. Pratiti ih možemo bolje ne zaustavimo li se na izoliranom promatranju prijevodnih rješenja na razini sintagmatskih sklopova, već obuhvatimo li cijeli pojedini *exemplum* kao diskurzivnu cjelinu. Prevodeći, npr., sljedeći primjer:

Eadem cupiditate in distribuendis opibus ardens Nicolaus, Myreę urbis episcopus, com Putareę, Lycię oppido, patri matrique unicus esset eique hereditas satis ampla satisque commoda obuennisset, nihil prius animo agitasse dicitur, quam quo pacto distractis in pauperum alimenta rebus expeditius liberiusque soli Deo obsequerentur atque deseriret. Hinc illud memoratu dignissimum, quod, dum uicinus quidam urgente in scelus inopia, prostitutis trium natarum corporibus uictum sibi querere decreuisset, ille accedens domui eius nocte intempesta, ut elemosina in occulto fieret, tantum auri per fenestram iniecit, ut et inde uirgines honeste locarentur et pater ipse in spem sustentandi se non iniquam simul deueniret. Nicolao uero, quoniam bona sua prudenter dispensauerat, ecclesiastica credita sunt et in episcopum Myreę diuinitus est electus. Ac post breuissimos uite huius labores ad fternam uocatus est quietem dicente Domino: Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: Intra in gaudium Domini tui!¹¹

¹⁰ *Institucija I*, Književni krug, Split 1986, str. 65.

¹¹ *Institucija I*, o. c., str. 287-288. Radi usporedbe navodim i hrvatski prijevod prof. Glavičića, (o. c., str. 67-68): »Jednako je zdušno dijelio svoj imetak i biskup grada Mire Nikola. Bio je jedinac u oca i majke, pa kad ga je u likijskom gradu Patari dopalo prilično

Remigio neće tek odlučiti da subjekt stavi na početak rečenice, on će i vremensko »cum« (kad) preciznije razjasniti s »ancor che« (iako), te time dodatno eksplicirati suprotnost Nikolina zemaljskog bogatstva i njegova odricanja, oslabivši, međutim, ono što je u Marulovoj rečenici bila snažna jukstapozicija koja vjeruje u vlastitu učinkovitost. Dodat će, nadalje, nekoliko »praznih« zavisnih rečenica koje razvezuju dugi i razvedeni Marulov period, kao što su »che si legge di lui« (»kako se čita o njemu«, nakon »hinc illud memoratu dignissimum«); »intendendo egli che« (»čuvši da«, ispred »uicinus quidam urgente in scelus inopia«); »hauendo passato« (»pošto je prošao« ispred »breuissimos uite huius labores«). Nadasve, kako bi pojačao koheziju tekstovnog ulomka s njegovom osnovnom idejom, te osigurao njegovu katehetsku djelotvornost, on »distribuendis opibus« ne prevodi kao »dijeljenje imutka«, već na istom mjestu ponavlja dio naslova poglavlja, »dispregiare i beni del mondo« (»preziranje zemaljskih dobara«). Kako slijedi:

*Nicolò Vescovo di Mirrea, hebbe medesimamente l'animo ardentissimo in dispregiare i ben del mondo, & ancor che del castel di Patara, castel della Licia egli fosse unico erede, & hauesse i genitori suoi vecchi e l'heredità fosse grande, nondimeno si dice di lui, che l'maggior pensiero ch'egli hauesse era di pensare come vendendo ogni cosa, e dandola a' poveri, potesse più liberamente, e con maggior comodità servire a Dio. Quindi avvenne quel fatto, degno veramente di memoria, che si legge di lui, ciò è che intendendo egli, che un suo vicino per estrema miseria, e necessità, voleva mettere a guadagno tre figliuole ch'egli hauea, per poter uiuere di quel vilissimo, e brutissimo guadagno, egli una notte, chetamente, acciò che la limosina fosse nascosta, gittò per una finestra del detto suo vicino, tanta somma d'oro, che il padre potette maritar con esso honestamente le sue figliuole, e prendere speranza di poter vivere con qualche commodità. E perché Nicolo haueua dispensato prudentemente i beni temporali, però è merito che gli fossero creduti gli spirituali, e per volontà divina, fu eletto vescovo di Mirea. Et hauendo passato breuemente le fatiche di questa vita, fu chiamato all'eterno riposo, dicendogli il Signore. Orsu seruo fidele, e buono poi che tu sei stato fidele nel poco, però io ti farò soprastante al molto, entra nell'allegrezza del tuo signore.*¹²

veliko i bogato nasljedstvo, vele da ni na što nije u svome srcu prije pomislio nego kako će rasprodati svoja dobra za hranu siromasima da bi lakše i slobodnije ugodio i služio jedinom Bogu. Stoga je učinio i ovo što je i te kako vrijedno spomena: Neki je njegov susjed, iz neimaštine koja čovjeka tjera u zločin, odlučio učiniti bludnicama svoje tri kćeri kako bi imao od čega živjeti. No ovaj u gluho doba noći—da bi milodar ostao u tajnosti—pride njegovoj kući i kroz prozor mu ubaci toliko zlata da su se djevice mogle časno udati, a ujedno i sam se otac s razlogom nadati da će se moći od toga uzdržavati. A budući da je svoja dobra razumno porazdijelio, Nikoli su bila povjerena i crkvena te je po volji Božjoj bio izabran za biskupa Mire. I poslije vrlo kratkih tegoba ovozemaljskoga života bio je pozvan u vječni pokoj po riječima Gospodnjim: 'Lijepo, valjani i vjerni slugo! Budući da si bio vjeran nad malim, postavit ću te nad velikim: Uđi u veselje Gospodina svoga!' «

¹² Nav. prema: *Opera di Marco Marulo da Spalato circa l'institutione del buono e beato vivere. Secondo l'essempio de'Santi, del Vecchio e Nuovo Testamento, divisa in sei libri, tradotta in lingua toscana da Maestro Remigio Fiorentino, del ordine de' Predicatori, Venecija, 1563.* Za više primjera upućujem na svoj navedeni članak.

Od trinaestog stoljeća nadalje, prevodioci koji su u svom prevodilačkom postupku bili snažno orijentirani na originalno djelo (toliko da su izrađivali poznate »interlinearne« prijevode, poslije većinom prezirane, npr. od takvih autoriteta kao što je Goethe, te uglavnom nazivane »ropskim«), rabili su za svoje uratke naziv »translatio«. Ali, pokušavamo li interpretirati Nanninijev prijevod *Institucije*, pokazuje nam se nedostatnom u teoriji prevođenja ustaljena distinkcija između »ausgangssprachlich« i »zielsprachlich« orijentiranih prevodilačkih postupaka, već nam se čini nužnim sastaviti svojevrsnog Frankensteina između nje i druge, također poznate, distinkcije između »Inhalts-« i »Formbetont« prijevoda.¹³ Stoga držim da gledajući talijanskog prijevoda ovoga Marulova djela moramo imati na umu i Remigiovu usredotočenost, njegovu duboko štovanje prema Marulićevom »Inhalt« sadržaju, ali i njegovu brigu oko »Zielsprache«, oko ciljnog jezika, shvaćenog u prvom redu ne u smislu talijanskog jezika u cjelini, već upravo u smislu jezika publike na koju računa, čije se recepcijske sposobnosti trudi točno odrediti— a oboje objedinjuje njegova briga oko onih istih intencija koju je imao i sam prvi autor — on naime vjeruje da vjerno prenosi auktorove sadržaje, različitoj, međutim, publici, da postiže »zielsprachlicher Inhalt«. Kako bismo mu, s obzirom na brojnost ponovljenih izdanja njegova prijevodnog djela, to uvjerenje mogli poreći?¹⁴ Nannini se, naime, odista pokazao kulturnim medijatorom čiju smo ulogu spominjali na početku, upravo u onom smislu u kojem o njoj govori teorija prevođenja kad spominje razumijevanje među različitim »kulturnim grupama«, što je u našem slučaju primjeren izraz— nije ovdje riječ o uspostavljanju »mostova« među nacionalnim kulturama, kako će se posredništvo uglavnom kasnije shvaćati, već upravo o prilagodbi sadržaja djela kulturnoj grupi koja posjeduje manji stupanj vještine i jezičnog i stilskog dekodiranja. Preostaje nam samo da takav prevodilački rezultat pokušamo imenovati: s obzirom na onakvu vjernost izvorniku kakvu sam pokušala ukratko ocrtati, on bi mogao zaslužiti naziv »translatio«, ali s jednom ogradom, a ona bi se ticala brige oko recepcije: stoga, u skladu s cjelokupnom duhovnom obnoviteljskom orijentacijom koju prevodilac dijeli s Marulićem i koja je bitno sudjelovala u njegovu interpretativnom postupanju prema tekstu, predlažem da i postupak i ishod nazovemo *translatio moderna*.

---

¹³ O ovoj problematici usp. npr. Werner K o p p e n f e l s, »Intertextualität und Sprachwechsel. Die literarische Übersetzung«, u zborniku *Intertextualität*, ur. U. B r o i c h & M. P f i s t e r, Tübingen 1985, str. 137-138.

¹⁴ Usp. R. T a f t, »The Role and Personality of the Mediator«, u zborniku *The Mediating Person, Bridges Between Cultures*, Shenkman, Cambridge, str. 53-88.

Iva Grčić

APOLOGIA DELL'INTERPRETAZIONE:
POSTILLA SULLA TRADUZIONE ITALIANA DELL'*INSTITUTIO*

Il contributo è un tentativo di riflessione sugli studi della traduzione italiana dell'*Institutio* del Marullo (portati avanti dall'autrice stessa e da altri), frutto della fatica del domenicano Remigio Nannini, che ebbe vasta diffusione a cavallo tra il Cinque- e il Seicento, confermato da dodici edizioni nel periodo tra il 1563 e il 1610. Sulle tracce della maniera in cui la traduttologia quale disciplina filologica si è finora procurata molti dei suoi strumenti metodologici, vale a dire prendendo in prestito l'ottica degli studi letterari, l'autrice si impegna per l'introduzione, nella riflessione traduttologica, della nozione di »interpretazione della traduzione«. A suo parere, un procedimento ermeneutico che prenda in considerazione sia le caratteristiche del testo immediatamente percepibili, sia tutte le informazioni reperibili extratestuali sul contesto storico, accompagnato dalla coscienza sulla distanza temporale che obbliga alla rinuncia all'applicazione meccanica di criteri contemporanei dell'evaluazione, o critica, del risultato della traduzione, possiede il potenziale di difendere la propria disciplina (la traduttologia) dall'eventuale obbiezione che, occupandosi dell'opera tradotta soprattutto attraverso i suoi tratti linguistici, essa contribuisca scarsamente a una migliore comprensione dell'originale. Un confronto dell'unicità dello stile della traduzione con i modelli sanciti dalla tradizione è in grado di permettere il superamento del divarico esistente tra critica e mera ricostruzione (di stampo positivista), e inoltre, effettuato parallelamente con lo studio dell'opera originale, portare a nuove conoscenze, caratteristiche, appunto, di una particolare »interpretazione traduttologica«.

La rilettura, in questo senso, della versione italiana dell'*Institutio* del Nannini, si è concentrata soprattutto sui singoli *exempla* in quanto unità discorsive, ricavandone una spiccata affinità della mentalità religiosa e umanistica dei due autori (rispettivamente della traduzione e dell'opera originale), identificando una traduzione che come risultato rivela la stessa opzione spirituale e catechistica che aveva ispirato l'originale stesso. L'orientamento »traduttologico« del Nannini, in armonia con il contesto storico-spirituale del movimento noto sotto il nome di *Devotio moderna*, è quindi degno, secondo l'autrice, di un nuovo termine: *Translatio moderna*.